

מותו של סוכן

הוא האיש שחקר את המחבל קוזו אוקאמוטו, למרות שלא ידע מילה ביפנית ■ הוא הראשון שעלה על עקבותיו של אודי אדיב וחשף את אחת מפרשיות הריגול החמורות ביותר בתולדות המדינה ■ והוא גידל על ברכיו את מי שהפך לימים לראש השב"כ, השר אבי דיכטר ■ לפני 30 יום הלך לעולמו רמי שבילי מכפר סבא, אחת מאגדות שירות הביטחון הכללי של ישראל, לאחר שלקה במחלת הסרטן ■ קווים לדמותו של גיבור ■ **ג'ני אלעזרי**

היום ימלאו 30 ימים למותו של רמי שבילי. לציבור הרחב לא אומר שמו של שבילי כמעט דבר, אך בקרב ברנ"ת ה"שושו" הישראלית, הוא נחשב גם נחשב. שב. במשך 30 שנה שירת בשב"כ, ותרומתו לביטחון המדינה, מאחורי הקלעים, לא תסולא בפז. הוא פע־נח פרשיות ריגול וטרור במגזר הערבי, טיפס בסולם הדרגות ומילא תפקידים בכירים במטה השב"כ ובת־חום החקירות במגזר הערבי. הוא שירת כראש אגף החקירות בשב"כ, ותפקידו האחרון היה מפקד מרחב הצפון, תפקיד המקביל לדרגת אלוף בצה"ל.

רבות מהפרשיות שחקר שבילי חסויות עד היום, או כמו שאומר ח.ק, ראש אגף החקירות לשעבר בשב"כ: "אם אני אספר לך על הפרשיות האלה, אני אצטרך להרוג אותך".

שבילי היה בן 68 במותו ונפטר מסרטן הריאות.

ציור לי שפם

גיוסו של שבילי לשב"כ לא היה מפתיע במיוחד לאור העובדה שאביו, סרג'נט יצחק שבילי, היה מפ־קד תונה המשטרה הראשון בנהלל בימי המנדט הב־ריטי והיה דמות ידועה בגליל שסייעה רבות למערך הביטחון והמודיעיני של ההגנה ויחידת הנוטרים בגוש נהלל. רמי שבילי גר בתוך תחנת המשטרה של אביו מגיל תשעה חודשים ועד גיל תשע, כשהוא סו־פג את התרבות והשפה הערביות מינקותו עקב העו־בדה שרוב שוטרי התחנה היו ערבים, ובגלל שגורל על ידי אומנת מכפר סכנין, אחרי שאמו חלתה בסר־טן כשהיה רק בן חמש שנים.

בשנת 1948 עברה המשפחה להתגורר בתוך תח־נת המשטרה בעכו, עת האב התמנה למפקד התחנה שם. שבילי למד תחילה בתיכון בקרית חיים, משם עבר לבית הספר "כדורי" וסיים את לימודיו ב"מקווה ישראל". הוא התגייס לצבא במסגרת הנח"ל, אך הועבר במהרה לחיל המודיעיני, ליחידה להפעלת סוכנים. משם עבר ישירות לשירות הביט־חון הכללי בשנת 1960.

"בעקבות הקשרים של אבא שלו עם הרבה אנ־שים דומיננטיים מאוד בשירות הביטחון הכללי, כמו ראש אגף הערבים בשב"כ, יהודה בשן, שהיה חבר בלב ובנפש של האב, היה טבעי שישאבו את רמי לשב"כ", מספרת השבוע אלמנתו של רמי, מרים. שבילי היה בן רק בן 21 כשגויס לשב"כ, נראה עדיין ילד, ועל כן התבקש לשנות את הופעתו כדי להיראות מבוגר יותר. הוא החליט לגדל שפם, ומאו־היה זה אחד ממסמלי ההיכר המובהקים שלו.

מסלול הקריירה שלו בשב"כ לא היה אופייני. "בדרך כלל אנשי שב"כ מתמקדים או באיסוף מודי־עיני או בחקירות", מספר ח.ק. "רמי היה בין הבור־דרים שעבר בין תפקידי איסוף מודיעיני לבין תפ־קידי חקירות ובחזרה. היו לו תובנות בשני התחומים. הוא נחשב לאייקון בשב"כ מבחינת היכרותו את ער־ביי ישראל ויכולת החקירה שלו".

לאחר מלחמת ששת הימים נמנה שבילי על קבוצ־צה קטנה של חוקרים שהובאו לעזוה ולסיני בשל היו־תם דוברי ערבית. הוא הפעיל סוכנים בדואיים ומצ־ריים שפעלו באזור עבו־ר השב"כ, ועסק גם בחקירת סוכנים בדואיים ששירתו את המודיעיני המצרי ונת־פסו. בשל כוח האדם הקטן ששירת אז בחקירות בשב"כ, שבילי נאלץ לעבוד אז לילות כימים. ח.ק: "אחרי שרמי ישן שעתיים בלבד במתקן החקירות, הוא היה קם, מתגלח, מחליף לחלוצה נקייה ומגוהצת ששמר באוטו, והיה אומר: 'מתחילים יום חדש'".

עכשיו כבר מותר לגלות

בשנת 1972 התפוצצה פרשיית אודי אדיב, וש־בילי, שהיה אז ראש מחלקת החקירות במטה, היה הממונה על חקירת הפרשייה שזעזעה את המדינה. אדיב, בן קיבוץ שמואל וחבר ארגון "מצפן", הצט־רף לרשת טרור ערבית, עבר אימוני חבלה במחנה אימונים בדמשק, ומסר ידיעות ביטחוניות לסו־רים. הוא הורשע בריגול למען סוריה ונידון ל-17 שנות מאסר. יחד עימו נתפסו שלושה יהודים ו-20 ערבים, ביניהם ראש הרשת, דאוד טורקי.

רפי, לשעבר ראש אגף החקירות בשב"כ: "היה אז מידע על רשת ערבית שמתארגנת ועוסקת בריגול ובטרור, אבל עוד לא היה ברור מי עומד מאחורי הרשת. כשעלה החשד לגבי ערבי מסוים, רמי בדק אותו בפוליגורף, גילה שהוא שיקר והער־

כי הודה במעורבות בארגון. מהחקירה התברר, כי אודי אדיב ודן ורד אומנו כסוריה לעשות פיגועים, וגם מסרו ידיעות ביטחוניות על ישראל".

"רמי היה הראשון שעלה על הפרשייה הזו וה־ראשון שהביא את הידיעות בעניין התארגנות רשת יהודית ערבית", מספר ח.ק. "זה לא נתפש אז על דעתו של אף אחד, בטח לא בשירות הביטחון, שיהודים ישתפו פעולה עם ערבים וייקחו חלק אקטיבי במאבק נגד הישות הציונית. הוא פתר את הפרשייה הגדולה והסבוכה הזאת. הוא גם התעקש לדבר עם החוקרים של אודי אדיב כדי לשמור על הסוכנים שלו שהביאו את הידיעות. אחד הדברים היפים אצלו הייתה הדאגה לשלום הסוכנים שלו". באותה שנה גם אירע הפיגוע הקשה בנמל הת־עופה לוד, בן גוריון כיום, על ידי שלושה מחבלים יפניים, חברי "ארגון הצבא האדום". בפיגוע נהר־גו אז 25 איש ונפצעו 51. שבילי היה ממונה על חקירתו של המחבל היפני קוזו אוקאמוטו שנוטר־בחים, נשפט למאסר עולם, ושוחרר לבסוף בעי־סת חילופי שבויים. "זו לא הייתה חקירה רגילה", מספר ח.ק. "ראשית, כי לא ידענו יפנית, ושנית, כי המחבל היה קצת קוקו".

יוסי, איש שב"כ בכיר לשעבר, חקר את אוקא־מוטו יחד עם שבילי: "ניסינו לחקור אותו בעזרת מתורגמן, אבל כל משפט הכי קצר בעברית הפך לעשר דקות ביפנית. עברנו לשוחח איתו באנג־לית רצועה, מה שאני קורא שפת הקופים הגרו־לים: חצי תנועות ידיים ומילים בודדות באנגלית. אחרי הלילה הראשון הנוראי, ניהלנו ככה את הח־קירה במשך כמה שבועות".

שבילי היה גם אחראי על חקירות רבות של פי־גועים. הוא, למשל, פענח את זהות מבצעי הפיגוע שהתבצע באוטובוס בתחנת הרכבת בחיפה בשנת 1972.

רפי: "רמי טיפל בפרשייה הזאת והתחיל עם איתור נוסעי האוטובוס בעזרת הנהג שהכיר חלק מהנוסעים שנסעו בקו. רמי תחקר את הנוסעים, ביניהם ערבייה שסיפרה על מישהו שנסע באוטו־בוס, עבראל מעכו. איתרנו אותו. הוא היה מוכר לשירות וזומן לחקירה. התברר שהוא היה חלק מהחוליה שביצעה את הפיגוע. הפרשייה הזאת התגלגלה הלאה, ופוענחו בעזרתה הרבה פיגועים שבוצעו באזור הצפון באותה תקופה, כמו מטען שהונח בתוך אבטיח בקרקס בחיפה והתפוצץ". פרשייה אחרת שאיתה התמודד שבילי כשהיה כבר ראש אגף החקירות, הייתה של קציני צה"ל הצ'רקסי עיזאת נאפסו, שהורשע בריגול, הודה במעשיו ונידון ל-18 שנות מאסר, אך מאוחר יותר התברר שההודאות הוצאו ממנו תחת לחץ ועי־נויים. ועדת לנדוי, שהוקמה בעקבות זאת ובעק־בות פרשת קו 300, מתחה ביקורת חריפה על השב"כ וחוקריו, שמסרו עדות שקר, והאשימה אר־תם בנקיטת אמצעים בלתי סבירים בחקירות. הו־ר עדה קבעה הנחיות לשיטות חקירה מסודרות בשב"כ.

רפי: "שבילי עזר לשירות להתגבר על הטראו־ר מה של פרשת קו 300 והתוצאות של ועדת לנדוי. הוא קבע כללי פעולה בחקירות וגם כללי פעולה מול הפרקליטות והתביעה".

ח.ק: "רמי היה צריך להתמודד עם הביקורת שהוטחה בשב"כ באותה תקופה. הוא אמר לאנשי השב"כ שהיו צריכים לדבר עם הפרקליט הצבאי, שכל אחד מהם יגיד בדיוק מה היה, בלא כחל וש־רק. עד אז הייתה הבחנה בין מה שאמרו בתוך השי־רות ובין מה שאמרו מחוצה לו, אבל בתקופת שבי־לי סגנון הפעולה הזה נגמר, והכל היה על השול־חן".

שבילי נודע ביכולת החקירה המקצועית שלו, שנטתה להשתמש בתחבולות ובתחכום, במקום בכוח פיזי. אריה פלמן, לשעבר ראש אגף החקי־רות וממלא מקום ראש השב"כ, וכיום מוביל סטא־רט-אפ בתחום שקשור באנרגיה חלופית: "סוג החקירות בשב"כ התחלק לשתי תפישות: הפעלת כוח על הנחקר, או חקירה מתוחכמת יותר שנקטה בתחבולות. לאחר דו"ח לנדוי נוצרה מציאות חד־שה בשב"כ, של הגבלות רציניות על הפעלת כוח כזה או אחר על הנחקר. כולם הבינו שצריך לפתח כלים חדשים ושיטות עבודה חדשות של חקירה ולהדריך למקצועיות גבוהה בנושא כדי לקבל תו־צאות במסגרת המגבלות של החוק. השאלה היי־

תה איך מתמודדים עם המציאות החדשה הזו של השגת תוצאות מהנחקר בלי לעלות על מוקשים. התשובה להגבלות הייתה חזרה לימי החקירה הראשונים, של חקירה מתוחכמת יותר, שכוללת היכרות עמוקה של היריב ושל צורת החשיבה שלו, ורמי היה מוביל בחקירות מן הסוג הזה. רמי נחשב לחוקר מצוין, מקצועי מאוד, שעבר עם המון תחכום ותחבולות בחקירה, במסגרת ההי־תרים. הוא שילב את המומחיות שלו בנושא ערבים עם היותו חוקר מקצועי. כשישב מולו אדם, הוא ידע מאיזו תרבות הוא הגיע, מה האמת שלו, ששונה בצפון הארץ לעומת דרום הארץ. ההי־כרות שלו את הנושא הערבי הייתה כה עמוקה, שמטבע הדברים בחקירה הוא ישב כפרטנר שהבין את הצד השני. זה לא תמיד קורה".

בשנים 1975–1977 שבילי זכה להפוגה מהט־רור המקומי, וכיהן כקצין הביטחון של שגרירות ישראל בבריטניה. הוא היה ממונה שם על האבט־חה נגד הטרור. עם חזרתו הוא מונה לסגן מפקד מרחב הדרום, אז פגש אותו לראשונה השר לביט־חון פנים כיום, אבי דיכטר, שהיה אז בתחילת דר־כו בשב"כ. "נוצר בינינו קשר", מספר השר די־כטר, "למרות הפער הגדול בגיל ובוותק. כמנהל, הוא נתן חבל ארוך, ואפילו שהייתי זוטר מאוד, הוא היה פתוח לשמוע דברים שאמרתי בדיונים. זה לא מובן מאליו בקרב מנהלים בכירים. הוא היה איש מאוד יסודי ופרגט. הוא היה ישראלי בעל פ־ד נטיות ייקית, ערביסט עם קשיחות של גרוזיני. הוא היה איש מקצוע לעילא ולעילא, ערביסט במ־לוא נשמתו. הוא לא רק דיבר ערבית ברמה טובה, אלא גם התמצא בתרבות הערבית. הוא היה איש מאוד שקט ורגוע, שלא יצא מכליו, גם לא באירו־עים דרמטיים".

עובד בתנונה

"חייו של רמי היו ביטחון, ביטחון, ביטחון", אומר ח.ק. במהלך שירותו בשב"כ מיעט להגיע הביתה. הוא עבר לילות כימים. היו גם תקופות שבהן לא הגיע הביתה בסופי שבוע. בלידה של בנו הוא לא היה נוכח, כי הוא נפגש באותו הזמן עם סוכן ערבי. למרות זאת, מספרים חבריו, הוא נודע כאיש משפחה מופת. הוא התחתן עם מרים בגיל 22, לא־חר שנפגשו במסגרת השב"כ. מרים עבדה כמנהלת הארכיון של המחלקה היהודית בשב"כ, אך פרשה מהשירות אחרי לידת בנם הראשון, רו־ן, כיום בן 40 ואלוף משנה בצבא. לבני הווג עוד בת טל, בת 34, כיום מנהלת בחברת היי-טק. בעקבות עבודתו של שבילי נאלצה המשפחה מדי כמה שנים לשנות מקום מגורים. רק בשנת 1980 עברה סופית לגור בכפר סבא.

מרים: "רמי לא היה בימי ההולדת של הילדים. כשנולדו הנכדים שלנו, הוא אמר שהוא לא זוכר את הילדים שלנו בגיל הזה. איך הוא באמת רצה לזכור, אם הוא לא היה אז? לילד שלנו הייתה חסרה דמות אב בילדותו. פעם, כשנסענו באוטובוס, הוא פנה לב־חור ואמר לו: 'דוד, אולי תבוא אלינו הביתה?'. כשהי גיע מישהו לתקן את החלונות בבית, הוא ביקש ממ־נו להישאר. אחרי מלחמת ששת הימים רמי לא היה בבית במשך שש שבתות רצופות. או שהוא הגיע ביום שישי, ואחרי כמה שעות קראו לו לחזור, או שהוא הגיע ביום שבת ושוב, אחרי כמה שעות הוא היה צריך לחזור. אחרי שש שבתות כאלה, אמרתי לו: 'תגיד לייעקב (יעקב לניר, הממונה הישיר על שבילי בשב"כ. ג.א.) שאם בשבת הבאה לא יביאו לך מחליף מיום שישי בצהרונים עד ראשון בוקר, אתה תצטרך להתייצב ברבנות'. כמוכן שלא התכוונתי לזה", היא מחייכת, "אבל זה עבר".

לא בעטת שכל העומס נופל עלייך?

"הבנתי את המצב. ויתרתי על הקריירה שלי בש־כיל הקריירה שלו. לא ראיתי את זה כעומס ולא עשיתי מזה עניין. הוא ידע שהוא יכול לסמוך עליי. כשרמי היה בבית, הוא נתן כל כך הרבה אהבה וחום, שזה פיצה על העדרר שלו".

רמי לא התלונן על עומס העבודה?

"בכלל לא. באמצע הלילה היו מגיעים טלפונים שמשהו קרה ויש איוו חקירה, או אירוע, והוא היה קם באמצע הלילה ונוסע".

מה הוא היה עונה כששאלו אותו במה הוא עו־בד?

"הוא אמר שהוא עובד בלשכת התיירות, או בת־נוכה. עד שנת 1967 לא היינו אומרים שאנחנו עוב־דים במשרד הביטחון או בשירות הביטחון. רק החוג המצומצם של החברים ידע שהוא עושה משהו ביט־חוני, אבל לא יותר מזה. גם לי הוא לא סיפר כלום על העבודה שלו. העדפתי לא לדעת מה הוא עושה ואיפה הוא מתרוצץ, כי רק ככה אפשר לחיות בעורף בשקט".

יצא לאור

שבילי פרש מהשב"כ בגיל 51. "הוא רצה לפרוש קודם", מספרת מרים, "אבל אמרו לו להישאר בתקו־פה של פרשת קו 300, כי הוא לא היה מעורב בפר־שה, ורצו אותו. אחר כך אמרו לו לעבור לצפון, כי הייתה שם איוו בעיה".

אחרי הפרישה מהשב"כ עבד שבילי כיועץ לע־נייני אבטחה בחברת האבטחה הבינלאומית ICTS. אחר כך התמחה בייעוץ אבטחה בתקופות משבר, וע־בד, בין השאר, בחברת "בריינקס" אחרי שוד המיליו־נים שם ובעיתון "ידיעות אחרונות" בתקופת "האו־נות הסתר". הוא גם הוביל את פרויקט "באג 2000" ב"ידיעות אחרונות".

במקביל הוא עסק בפרויקטים ציבוריים וחינו־ריים. הוא יום מפעל הנצחה לזכר חברו לשירות, ברוך כהן ו"ל, שנרצח במרירד על ידי סוכן כפול, בשיתוף עם בית הספר "הריאלי חיפה". הוא יום פרויקט שנושאו היה מחויבות מדינת ישראל להצ־לת יהדות התפוצות, הוא גם תיעד וכתב את ההיס־טוריה של השב"כ עבור השירות, וגם כתב ספר על אביו. כמו כן הוא כיהן כחבר ועדת התוכן והמורשת של המרכז למורשת המודיעיני, במסגרתה עסק בפ־עילות חינוכיות. הוא יום הבאת תלמידים להרצאות של ותיקי קהילת המודיעיני ולפעילות של בניית תרחישים מודיעיניים. הוא גם יום הפקת סרטי מור־שת, ביניהם סרט על פרשת טייס המיג העיראקי שערך לישראל בשנת 1966.

שבילי היה מעורב גם בהקמת מרכז המבקרים למורשת הנוטר והשוטר העברי בארץ ישראל בימי המנדט הבריטי, בתחנת המשטרה הראשונה בנהלל. המרכז, שהוקם על ידי המועצה לשימור אתרים, כר־לל תצוגת פריטים מעזובונו של אביו של שבילי. שבילי תרם כסף להקמת סוכה, ששיחזרה את סוכת האירוח של אביו. המרכז נתנך מיד אחרי ה"שבעה" למותו. בנו קרא את הנאום ששבילי הכין לטקס.

הוא היה גיבור

מחלת הסרטן פגעה בשבילי בפתאומיות, באמצע פעילויותיו ותוכניותיו הרבות. אמנם לפני חמש וח־צי שנים הוא חלה בסרטן הערמונית, אך עקבות המ־חלה נעלמו מוזמן. בחורף האחרון סבל משפעת ולא הפסיק להשתעל. כשהבריאי, עשה צילום ריאות, אך שום ממצא לא התגלה. רק בחודש מאי, כשעבר עוד צילום, התגלה כי הוא סובל מגידול סרטני בריאות. הגידול כבר היה גדול מכדי לנתחו, וטיפולי הכימו־תרפיה שעבר לא עזרו.

חברים רבים הגיעו לבקר אותו בזמן המחלה, בי־ניהם אפרים לפיד, לשעבר דובר משרד הביטחון, שהיה חבר קרוב עוד מימי המכללה לביטחון לאומי. "רמי נתן לכולם הרגשה שהוא עומד לצאת מזה", הוא אומר.

מרים מספרת, כי שבילי לא שקע בדיכאון עם גילוי המחלה. "הוא התייחס למחלה שלו כמו אל מב־צע שצריך להתמודד איתו, ויהיה בסדר. הוא זה שחזק אותי ואת הילדים, כי אני נשברתי קצת. הוא היה אופטימי ואי אפשר היה להרגיש בהתנהגות שלו שהוא הולך למות. עד הסוף לא ידעתי, בעצם, אם הוא יודע שהוא עומד למות. מצד אחד, הוא הו־מין בקבוק ויסקי מחבר שנסע לחו"ל, הקרין אופטי־מיות ולא נפרד מאיתנו. מצד שני, כמו שאני מכירה אותו, יכול להיות שהוא עשה הצגה אחת גדולה רק כדי שאני לא אשבר. הוא היה גיבור".

להלווייתו שנערכה בכפר סבא הגיעו כאלף איש, ביניהם השרים אבי דיכטר וגדעון עזרא, אנשי שב"כ, קציני צבא בכירים, אנשי אמ"ן וחבריו בקהי־לת המודיעיני בהווה ובעבר.

"אני עדיין לא קולטת", אומרת מרים. "אני עדיין כבועה. אני רגילה להיות לכבד, וחושבת שהוא עוד מעט יבוא". ■